

Vznešené vertikály

Martin Vonka, Andrea Houdková

Česká republika disponuje oproti jiným evropským zemím jedním velkým bohatstvím, a to bohatstvím vertikálním. Od 19. století se v českých zemích rozvíjela řada průmyslových odvětví, původní továrny přecházely na páru, provozy se modernizovaly a rozšiřovaly, začala se stavět řada nových továren a většina z nich měla jedno společné - jejich nepřehlédnutelné komíny. Komín reprezentuje fabriku. Komín je symbol, který je viditelný z dálky a ukazuje „tady vytváříme hodnoty a tady mají lidé práci“. Komín navrhoval stavitel zpravidla se stejnou důsledností a smyslem pro detail jako ostatní přilehlé stavby. Komín je symbolem prosperity místa. Dnes už však bohužel mnohé z toho neplatí v takovém měřítku jako dříve.

Každý komín je díky svému místu a jeho přilehlému okolí, konstrukci i výšce naprosto originální a má svou jedinečnou atmosféru, ke které v neposlední řadě přispěli i lidé, kteří na komíně nechali v minulosti svou stopu. Na komínech lze nalézt nejen cedulky identifikující stavitele komínu a nápisy komínářských mistrů s uvedenými letopočty, ale i např. razítko od výrobce cihel a otisky prstu v cihle, který tam zanechal dělník při její výrobě.

Nechme se unášet těmito hrdými vertikálami, z nichž některé stojí již od století páry. Mnoho jich ale již bohužel padlo pod tíhou času, nebo kvůli dravým a necitlivým developerům. V ČR je odhadem 5 tisíc komínů, z toho je asi jedna polovina cihelných, a z těch je odhadem čtvrtina starších jak 100 let - dle aktuálního stavu databáze (Pregionu) Svazu českých komínářů (SČK), která obsahuje v současné době celkem 2 600 českých komínů a nadále se rozšiřuje.

Komín lze po výšce rozdělit na tři základní části. Na základech je postaven podstavec (sokl), na něj navazuje vlastní tělo komínu (dřík), které je zakončeno hlavou. Propracovanost těchto dílčích prvků dodávala komínu na vznešenosti, poukazovala na umění stavitele a zámožnost a prosperitu továrníka.

Nejstarší komíny měly osmiboký (oktagonální) profil dříku (zřídka čtverhranný, či jiný). Komíny byly vyzdívány z pálených plných cihel různých formátů (např. o

rozměrech 29 x 14 x 7 cm), nároží oktagonálních dříků byla ze zalomených plných cihel. Z těchto plných cihel (s tvarem i mírně do oblouku) byly výjimečně vyzděny i komíny s kruhovým profilem dříku (v období při přechodu na radiální cihly). Od počátku dvacátého století se dřík vyzdíval z tzv. komínovek (radiální cihly s dutinami) s povrchovou úpravou - glazurou do kruhového profilu. Staré komíny byly většinou časem doplněny o ztužující ocelové obruče, které mají za úkol staticky zajistit zděný profil komínu.

Praha-Libeň

Podstavce komínů bývají čtvercové, oktagonální, nebo později pouze kruhové, mívají různé úrovně a případně i materiálové řešení (cihla, kámen, pískovec, beton), jejich výzdoba bývá taktéž rozmanitá, mohou je zdobit různé vyzdívané prvky, římsy, niky, apod. Kouřovody jsou do komínů napojeny buď přímo do podstavce, a to nad, nebo pod úroveň terénu.

Hlavice komínů byly zpravidla mohutné a rozšiřující se, byly ozdobně propracovány. Mnoho komínů má dnes hlavy bohužel ubourané z důvodu běžné degradace horních partií komínu, neboť je levnější hlavu a případně část dříku ubourat a zakončit betonovým věncem, než komín vyzdít do původního stavu.

Technicky zajímavou skupinou komínů jsou komíny s reservoárem na vodu. Tyto komínové vodojemy sloužily příslušnému průmyslovému areálu pro zásobování užitkovou nebo i pitnou vodou. Těchto

komínů byly kdysi na území ČR mnoho desítek, v současné době má SČK v databázi 25 těchto unikátů (18 stojících, 7 zbořených). Nádrže na vodu mají tvar komolého kužele (s velmi blízkými poloměry spodní a horní podstavy) posazeného užší základnou na krakorce, či vykonzolovaný železobetonový prstenec. Vodojemy mají objem přesahující i 100 m³ a jsou zděné, betonové, nebo i plechové bez dodatečné tepelné izolace (poklesu teploty vody pod bod mrazu zabraňuje teplo ze spalin). Podél dříku komínu vedou k reservoáru vodovodní trubky, které jsou buď obezděny, nebo volně loženy. Ze stojících komínů s vodojemem jmenujme např. komín v areálu Praga v Praze-Vysočanech (je kulturní památkou), dále pak komín lomu Prokop-Grube ve Vilémově u Kadaně (část Zahořany), nebo přádelny v Chocni či v Sudkově u Šumperka. Ke zbořeným patří jedinečný komín ČKD ve Vysočanech, kde na plášti vodojemu byly dva protilehlé reliéfní nápisy „ČESKOMORAVSKÁ - KOLBEN – DANĚK“. Tento 65 metrů vysoký komín byl v roce 2003 zbořen neseriózním způsobem, nepomohl ani fakt, že byl komín prohlášen za kulturní památku. Na jeho místě a okolí je dosud volně nevyužitá místa, plánované projekty asi stěží připomenou průmyslovou historii tohoto místa a slávu svého času největšího strojírný v českých zemích.

Vilémov-Zahořany

Článek nás seznámí s osudy různých typických provozů a jejich starými cihelnými komíny, které vznikaly v době, kdy žili naši předkové, jejichž jména si většina z nás nejspíš ani nepamatuje. Každý komín sdílí s fabrikou svůj jedinečný osud, my se zde pokusíme zhruba nastínit osudy pouze některých. Nové cihelné a ostatní komíny ponecháváme stranou, stejně tak ponecháme v pozadí i příslušné továrny, i když vztah mezi ní, resp. kotelnou a komínem je přímo sourozenecký.

Cihelny

Dříve měla snad každá vesnice cihelnu. Jejich komíny nebyly nikdy přespříliš zdobné, pouze zřídka na nich nalezneme nadstandardní architektonické prvky a mozaiky. Výjimkou je např. cihelna v Nemilanech u Olomouce z poloviny 19. století, která je kulturní památkou, dnes ale bohužel v dezolátním stavu.

Nemilany

Konstrukce cihelen byly různé, většinou však sestávaly z kruhové pece s komínem v její ose. V posledních padesáti letech uhasly pece většiny ze starých cihelen,

někde tak rychle, že uvnitř najdeme dosud naskládané nevypálené cihly. V současné době se cihly, resp. keramické tvarovky a jiné keramické stavební výrobky vyrábějí pouze v několika desítkách moderních cihelen, zpravidla pod rakouskou taktovkou. Některé původní cihelny byly rozšířeny, vedle jiných byla postavena cihelna zcela nová (s novým komínem) (např. v obci Přeštice), většina starých cihelen byla ale ponechána svému osudu a začala tak chátrat – např. Třebichovice (jeden z nejvyšších komínů z českých původních starých cihelen – 59 metrů), Mutěnice, Zákupy, Škvořetice, Křižany, Chyše, Petrohrad, aj.

Škvořetice

Na mnoha místech se dnes opuštěně tyčí pouze komín sám a kolem něj jsou třeba jen pole a lesy - např. cihelna Seménkovice (kulturní památka) nebo v Lenešicích u Loun, Stehelčevce (s přimontovaným telekomunikačním ochozem s anténami – díky nim bylo zachráněno před demolicí i spousta jiných dalších komínů – provozovatel sítě ušetří na výstavbě stožáru, naopak majitel vydělá buď na prodeji komínu, nebo na jeho pronájmu).

Seménkovice

Lenešice

Některé cihelny jsou přebudovány na jiné účely. V Novém Bydžově slouží dnes cihelna jako prodejna, původní účel dnes připomínají pouze klenby v interiéru, fasády jsou nové, její vzhled je strohý a pozbývající vazby na původní užití. Battistova cihelna v Ďáblicích z roku 1893 se v současné době přebudovává údajně na kavárnu (33 metrů vysoký oktagonální komín byl opraven, jeho zdegradovaná hlava byla rozebřána a znovu vyzděna do původního stavu).

Praha-Ďáblice

Pivovary a sladovny

Pivo se v českých zemích pilo všude. A všude se taky vařilo. Před průmyslovou revolucí v 18. století to byly malé pivovary, s rozvojem nových technologií se začaly budovat pivovary nové, nebo přestavovat a modernizovat původní. Z této doby má snad každý pivovar svůj komín, který sloužil kotelně a varně. Pokud k pivovaru příslušela ještě sladovna se svým hvozdem, přibyl komín sladovny s typickým zakončením z plechových profilů (původní jsou plechové kuželovité stříšky a jiné profily, novější jsou pak plechové korouhve). Někde vznikaly i samotné sladovny bez pivovaru (např. v Táboře, Písku, Stodu, či v pražské Podbabě).

Komíny pivovarů jsou již propracovány o něco více než komíny cihelen. Především sladovnické komíny, které již na dálku poukazovaly, že tam někde je pivovar, se mohou pyšnit vyzděnými římsami, profily a případně mozaikami (vyzděnými nebo méně hodnotnými -

malovanými). Velmi působivé je také přenesení tíhy sladovnického komínu pomocí mohutné klenby/kopule na okolní nosné konstrukce hvozdu.

Petrův Dvůr

V minulém století se začala výroba sladu a piva centralizovat do větších podniků a spousta malých pivovarů tak zanikla a přestala do okolí šířit svoji typickou vůni sladu. Pivovary jsou buď již zbořeny, nebo opuštěny, jako např. pivovar Zlonice (komín kotelný a sladovnický komín z období 1875 - 1892), pivovar v Bílině či v Janovicích u Rýmařova. Pivovarské komíny a budovy se časem buď rozpadnou samy, nebo jsou demolovány, nebo v nejlepším případě je obnovena jejich sláva alespoň v podobě vkusné a citlivé přestavby pro náhradní využití, jak se nyní děje například v Kostelci nad Černými Lesy nebo v Hořicích.

Jedinečný industriální objekt - První pražská sladovna v Podbabě z roku 1873 - byl zbořen počátkem září 2007. Jeho sladovnické komíny byly po desítky let konstantami života mnoha obyvatel ze sousedství. Milovníci industriálu však nemusejí zoufat. Developer ICKM Real Estate zde vystaví repliku budovy (včetně pětice komínů), vše v souladu s textem na svých webovských stránkách: „Tento bytový komplex postavený na míru harmonického rodinného bydlení v a reaktivním prostředí dominuje celé této oblasti díky nepřehlédnutelné průmyslové památce - budově sladoven - připomíná laskavou atmosféru Hrabalových

Postřižin.“ Ubohá replika je sice levnější než konverze, avšak bude pouze výsměchem umění a tradici našich předků.

Praha-Nusle

Praha-Podbaba

Velmi zdobný komín je v pivovaru Braník (1898 – 1899), jeho podstavec i hlava jsou obohaceny o nadstandardní architektonické prvky, dřív i hlava nesou vyzděné mozaiky. Výroba piva v pivovaru byla ale začátkem roku 2007 bohužel ukončena, současný vlastník této kulturní památky ING Real Estate Development zde plánuje výstavbu bytů. Doufejme, že se v tomto případě nestane nic vážného, tak jako v případě vinohradského pivovaru.

Praha-Braník

Konstrukčně do detailu jde také například jeden ze dvou komínů varny bývalého pivovaru v Kladně (především konický podstavec), naopak kvality a patinu sladovnického komínu zde překryla omítka.

Řada pivovarů se svými komíny byla již dříve renovována pro náhradní využití - Zámecký pivovar Zbraslav, pivovar v Michli – dnes domov seniorů Sue Ryder, na Vinohradech, kdy byl po požáru v roce 2002 vystavěn do původní podoby jeden ze dvou sladovnických komínů, oktagonální komín z roku 1894 požár naopak přežil bez větší úhony. V Českém Krumlově lze přímo na ulici osahat starý pivovarský komín dnes příslušejícího k sídlu Nadace Egona Schieleho.

Praha-Vinohrady

Po některých pivovarech zůstala jen torza – např. komín pivovaru přibližně z roku 1908 v Praze-Libni nyní dominuje přilehlému supermarketu, některé komíny se nepodařilo zachránit, jako např. v Holešovicích, kde 31 metrů vysoký, 100 let starý, komín musel uvolnit v roce 2006 místo nové luxusní zástavbě (sladovnický komín s humny a další budovy jsou zachovány – proběhla zde konverze).

Mnoho komínů hodných povšimnutí nadále slouží svým pivovarům a sladovnám již i po celé století, jako např. pivovaru Staroprámen na Smíchově, v Plzni, Českém Krumlově, Lounech, Třeboni, Hanušovicích a mnoha dalším.

Cukrovary

Cukrovary se svými komíny byly po necelé dvě století dominantami našich měst a obcí – nejen vizuálně, ale i svým typickým zápachem. Zpravidla se sice komín nepostavil podle vznešených dochovaných návrhů zpracovaných stavitelem, ale i tak byly velmi často

architektonicky vyvedené, počínající podstavcem a hlavou konče. Z mnoha důvodů se ale některé cukrovarské komíny nedožily současné doby v původním stavu – původní oktagonální komíny byly nahrazeny na stejném místě komíny novějšími z radiálních cihel (občas byl zachován původní podstavec a na něj byl nastaven nový kruhový profil dřívku komínu).

Sláva komínů a cukrovarů byla velká, cukr se i vyvážel, cukr byl deviza, cukr přispíval v první polovině 20. století ke stabilitě měny. Provoz v cukrovarech ale v posledních padesáti letech postupně končí, zejména pak po roce 1989, a to jak z důvodů privatizace, centralizace a modernizace výroby, tak například z důvodů evropské politiky, kdy majitel několika českých cukrovarů holandská firma Eastern Sugar využila nabídky EU a odprodala své kvóty na cukr pod podmínkou zastavení výroby ve svých českých cukrovarech.

Komíny ve své době patřily k nejvyšším stavbám té doby. Běžně dosahovaly výšky 50-70 metrů. Ke skvostům patří oktagonální komíny cukrovaru v Lenešicích u Loun (výška 73 metrů, 1880, stav ohrožený) a v Bohušovicích nad Ohří (74 metrů, 1871) – tyto komíny se řadí mezi jedny z nejvyšších oktagonálních komínů v ČR.

Lenešice, Bohušovice nad Ohří

Dosud funkční je cukrovar v Dobručicích. V jeho areálu se nachází 65ti metrový komín s reservoárem na vodu (z cca desátých let 20. století) a 57 metrový oktagonální

komín se zdobnou hlavicí (z roku 1857). Oba dva komíny jsou v perfektním stavu, majitel dbá na jejich pravidelnou údržbu.

Dobrovice

Další funkční cukrovar se nachází ve Zvoleněvsi, původní komíny se ale nedochovaly, cukrovaru dominuje 70 metrů vysoký komín z roku 1922.

Naopak po cukrovaru v Modřanech zbyl již pouze 53 metrový oktagonální komín z roku 1861 s mohutným podstavcem. Komín bude dle vizualizace investičního záměru zachován jako tradiční dominanta okolí a bude začleněn do kontextu nové residenční a komerční výstavby pod názvem Neo Riviera. Developer Neocity Group plánuje postavit čtyři 35ti patrové budovy v sousedství komínu, takže to bude dominanta vskutku legrační. Dnes je komín kompletně pokryt světelnými řetězy, v noci se tak komín proměňuje ve světelný sloup zakončený logem firmy ve tvaru písmene „N“.

Také ve Smiřicích zbyl po cukrovaru pouze 50ti metrový oktagonální komín (1868), který je nyní obležen kopami

substrátu, což také napovídá reklamní nápis „SUBSTRÁTY“ na dřívku komínu (reklamní účely jsou dalším možným prvkem, kdy nefunkční komín je vhodné zachovat a nechat jej vydělávat peníze). Na soklu komínu byly zdobným písmem vymalovány verše „Málo a častěji přikládej, hradítka přivírej, na vodu pozor měj, pořádku vůbec dbej!“. Dnes jsou verše přestříkány sprejery.

Praha-Modřany

Mnoho cukrovarů dnes slouží jako místo pro podnikání různým subjektům, prostory vyhovují strojním, skladovým, logistickým a jiným účelům. Řada komínů je na určitou dobu zachráněna díky instalacím telekomunikačních ochozů na dřívky komínů – např. 42 metrů vysoký oktagonální komín v Hospozíně (rok 1883), v Klobukách (56 metrů, rok 1871) či Velvarech, kde dominuje 65 metrů vysoký komín s dřívkem kruhového profilu a vysokou profilovanou hlavou (tento komín také není původní, pochází z 20. let 20. století, kdy nahradil původní komín).

Hospozín, Dymokury

Další skupiny průmyslových areálů již nelze tak dobře charakterizovat. Textilky, přádelny, sklárny, jatka, strojírny, mlékárny, lihovary a jiné provozy mají velmi rozdílné osudy. Poukažme pouze na některé opravdu výjimečné staré komíny těchto provozů.

V Dolní Smržovce byla na konci 19. století vybudována přádelna firmy Johanna Priebsche Dědicové zvaná Klášter (dnes firma SEBA T), kde název plně koresponduje s impozantní architektonickou kvalitou fasád a přilehlého komínu, který lze zařadit mezi nejpropracovanější a nejhodnotnější komíny v ČR. Komín je vysoký 58 metrů, přičemž skoro polovinu výšky tvoří podstavec v několika úrovních, které se liší materiálovým řešením a použitými ornamenty. Na poslední osmibokou úroveň soklu nenásilně navazuje válcový dřívek vyzděný ze žlutých radiálních cihel a na něm sedí mohutná ozdobná hlavice. Komín je dodnes funkční a je ve velmi dobrém stavu. Podnik ale není schopen konkurovat levným asijským dovozům, Klášter se tedy zavírá a jeho osud je zatím nejasný.

10 km jižně od Smržovky, a to v Železném Brodě, byla v polovině 19. století u náhonu řeky Jizery vybudována přádelna bavlny továrníka Johanna Liebiega, která se stala největší svého druhu v regionu. V areálu se nacházejí dva vertikální skvosty – jeden komín z roku 1867 – 52 metrů, dodnes je funkční, druhý

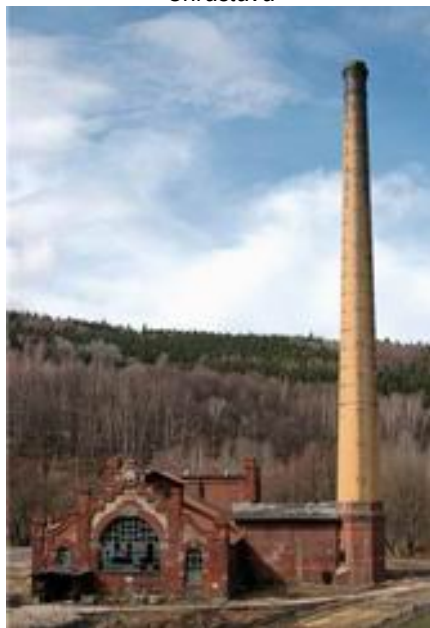
pravděpodobně z konce 19. století, který je zakonzervovaný, jeho hlava byla ubourána a současná výška tak činí 49 metrů. Na první pohled komíny upoutají především mohutnými podstavci, opět v několika úrovních oddělenými prolamovanými, bohatě profilovanými římsami a patinou svých cihel. Postavce jsou ve své podstatě čtvercové, ale v rozích jsou prolamovány a jsou v nich vyzděny malé niky. Díky jsou oktagonální vyzděné z plných cihel a doplněné po výšce několika vystupujícími malými klenbami. Dnes zde sídlí firma HYBLER TEXTIL s.r.o..

Smržovka, Železný Brod (2x)

Na seznamu kulturních památek je textilka firmy Feigl & Widrich v Chrastavě. Komín není ani tak krásný a tak starý jako výše zmíněné, avšak přímo navazuje svým oktagonálním podstavcem na unikátně vyvedenou secesní kotelnu a společně tak tvoří jeden ladný celek. Kotelna je postavena z režného zdiva a je propracována do takových detailů, že plně může konkurovat nejhonosnějším sídlům své doby. Komín z roku 1905 je 60 metrů vysoký a má dřík kruhového profilu, je vyzděn ze žlutých radiálních cihel a zakončen je dvojitou římsou, na kterou navazuje ozdobná hlava s mozaikou z černých cihel. Komín i kotelna jsou již nefunkční, v plánu je konverze objektu, komín bude zachován.

Chrastava

V Aši poblíž centra začala ve 40. letech 19. století výstavba textilní továrny společníků Geipel & Jäger. Továrna se stavěla na etapy, pravděpodobně v 80. letech 19. století byla přistavěna přádelna a kotelna se svým 38 metrů vysokým komínem. Komín má nezvykle štíhlý vysoký podstavec na čtvercovém půdorysu z červených pálených plných cihel se žlutě omítanými nikami (tato kombinace materiálů a barev je v tomto kraji tradiční). Dřík kruhového profilu je vyzděn z plných cihel

a je přerušen několika průběžnými římsami, komín zakončuje mohutná ozdobná hlava ve dvou úrovních. Současný majitel Textilana a.s. některé budovy v továrním areálu nadále využívá a rekonstruuje, kotelna je však zbavena technologie a komín je nefunkční. Poblíž se nachází ještě další dva architektonicky podobné komíny (neméně skvostné), pravděpodobně od téhož stavitele. Jeden z nich patřil k barevně z roku 1858 a v současné době panuje sám bez své továrny nad parkovištěm u dvou nákupních středisek a benzínové pumpy.

Aš

Na pražském Žižkově (část Parukářka) lze nalézt zbytky továrny na střelné zápalky a náboje pánů Selliera a Bellota z roku 1870, která je taktéž známa dle svého výrobního sortimentu jako Kapslovna. Čtyřicetimetrový komín má mohutný podstavec na čtvercové základně, na něj navazuje oktagonální dřík se zdobnou hlavou. Po původní továrně zbylo jen několik budov a komín, který je zakonzervovaný a ve výborném stavu. Zbylé původní stavby Kapslovny včetně komínu jsou neuctivě pohlceny okolní novou residenční zástavbou z roku 1998.

Praha-Žižkov

Jedním z nejstarších průmyslových závodů v Praze je strojírna v Karlíně – od roku 1850 v majetku J. J. Rustona (odtud neoficiální název Rustonka). Přibližně z této doby pochází kotelna se svým 42 metrů vysokým oktagonálním komínem, který se tak řadí mezi nejstarší komíny v Praze. Osmiboký podstavec zakončený římsou byl původně napůl odhalen venku ve štítu kotelny, po roce 1900 byl obklopen přístavbou, je tedy viditelný pouze dřív, který vyčnívá ze střechy a je spoutaný červenými stahovacími obručemi zakončený omítnutou hlavou. Komín a přilehlé budovy jsou v současné době ohroženy, areál stojí v místě budoucího silničního průtahu Rohanské nábřeží – Voctářova, který je již ve výstavbě (již mu podlely jiné dva staré komíny). Komín ani další budovy nejsou památkově chráněny, je čistě na vůli investora, zda něco zachová.

V Litoměřicích se nachází cihelna, která svým 29 metrů vysokým komínem posloužila zrůdnému účelu nacistů. Úmrtnost v Litoměřickém koncentračním táboře a podzemní továrně Richard byla vysoká, okolní krematoria neměla ke spalování všech dostatečnou

kapacitu. U cihelny, na jejímž místě je dnes parkoviště, vzniklo nenápadné krematorium a v rámci utajení byly zplodiny z něho odváděny podzemním kanálem do komína cihelny, která byla v provozu. Kouř z cihelny byl tedy smíchán s kouřem ze spálených těl. Oktagonální dřív komínu, který je posazený na podstavci se čtvercovou základnou, má v každém rohu oktagonu originálně vyvedeny 2 svislé drážky, které tak komínu dodávají plastický vzhled. Na dřív byla někdy v druhé polovině 20. století dozděna ozdobná hlavice (natřená načerveno), která svým subtilním dojmem působí poněkud komicky.

Praha-Karlín, Litoměřice

V Bystřanech u Teplic byla v letech 1906 – 1907 postavena přádelna bratří Grohmannových v secesním stylu. Dle dobových kreseb se v areálu nacházelo hned několik komínů, do dnešních dnů se dochoval pouze jeden, který přiléhá s kotelnou přízemní šedově barevně. Po druhé světové válce sloužila továrna Elektrotechnickým závodům Teplice (EZT), dnes v části areálu sídlí logistická firma, komín je nefunkční a přilehlá secesní budova chátrá. Komín má nezvykle propracovaný omítnutý podstavec s pilastry zakončenými ozdobnými motivy. Kruhový dřív z radiálních cihel je doplněn o mozaiku z černých cihel, hlavice komínu je ubouraná, současná výška komínu je 49 metrů.

Bystřany

Dvojici 31 metrů vysokých komínů s mohutnými hlavice z let 1901 - 1906 lze najít v bývalé čistírně odpadních vod v Bubenči (dnes Ekotechnické muzeum). Jeden komín sloužil přilehlé kotelně a druhý jako odvětrání z podzemí. Kruhové dřívky jsou vyzděny z radiálních cihel, nízký válcový podstavec je netradičně vyzděný z kyklopského zdiva, sokl je zakončen mohutnými radiálními kamennými obklady, stejně tak i hlavice.

V ostravské části Kunčičky se nachází areál s několika technickými kulturními památkami - uhelný důl Odra - lokalita Alexander. Areálu z konce 19. století, který je dnes opuštěný, dominují dvě těžební věže a cca padesátimetrový komín. Komín je solitérní, podzemní kouřovod jej napojuje na budovu kotelny, která se nachází pár metrů od něj. Na netradičně mohutný, ale nízký podstavec komínu o čtvercovém půdorysu navazuje oktagonální dřív v několika úrovních. Spodní, nejširší úroveň je ozdobena vyzděnými profily, každou úroveň zakončuje ozdobná římsa. Komín je částečně opraven a zakonzervován, lze předpokládat, že časem

budou do tohoto areálu putovat zájemci o industriální architekturu a budou obdivovat tuto starou vertikálu.

Bubeneč, Ostava-Kunčičky

Na kraji Blanska se při řece Svitavě nachází poslední zachovaná železárenská huť z 19. století. Klamova huť byla vystavěna v roce 1855 a svým vzhledem připomíná spíše hrad, čemuž napomáhá především cihelný komín s ochozem, který je ukončený nástavcem a obojí je opatřeno historizujícím cimbuřím. Komín se tak řadí mezi českou raritu. Část objektu příslušející komínu je opravena a je v zřízena prodejní expozice umělecké litiny. Objekty jsou kulturní památkou.

Nejezděme obdivovat jen krásu hradů, zámků nebo různých přírodních útvarů, ale navštívme i staré vertikály. Vždyť i pivovary, textilky, sklárny, cukrovary, strojírny a další industriální objekty jsou nedílnou součástí tradičního obrazu české krajiny stejně neodmyslitelně jako ostatní památky. Pozvedněme někdy hlavy a pokochejme se symbolikou dávných dob, zasněme se a chraňme toto vertikální dědictví. Vždyť si to zaslouží nejen pro zachování ukázky zručnosti a umu dávných mistrů a tradice dané doby, ale i pro svůj genius loci.

Blansko

Autoři jsou členy Svazu českých kominářů, poděkování patří Výzkumnému centru průmyslového dědictví (www.vcpd.cvut.cz), z jejichž registru byla převzata některá data.

foto Martin Vonka

